

16 ^{de} jaargang		<h1>Nieuwsbrief leren</h1> <p>Lieven Coppens</p>		<h1>115</h1>
		http://www.nieuwsbriefleren.be	nieuwsbrief.leren@gmail.com	maart 2016
		http://www.facebook.com/lieven.coppens		
		<i>Kennis die niet gedeeld wordt, is nutteloos!</i>		

Met deze nieuwsbrief wil ik op een verantwoorde en onafhankelijke manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van mijzelf en kunnen in geen enkel opzicht toegeschreven worden aan welbepaalde organisaties of onderwijsnetten en/of -koepels. Ik streef ernaar om mijn standpunten grondig en, waar mogelijk, ook wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat de kritische lezer toe om de gebruikte informatie te verifiëren. Reageren op de bijdragen uit deze nieuwsbrief kan en mag altijd. Wie reageert, geeft mij automatisch en impliciet de toestemming om indien nodig zijn reactie integraal of samengevat én op naam in deze nieuwsbrief weer te geven.

Voorwoord

Je hebt het ongetwijfeld gemerkt. Het is alweer een paar maanden geleden dat er nog een nieuwsbrief verscheen. Een ernstig knieletsel, een operatie en een lange revalidatieperiode die al mijn energie opslopten, zijn daar de oorzaak van. Dit brengt ook met zich mee dat er dit schooljaar waarschijnlijk minder nieuwsbrieven zullen verschijnen. Om er dan vanaf volgend schooljaar weer voor de volle 100% voor te gaan.

Ik mag hier zeker niet nalaten die mensen te bedanken die me de afgelopen maanden materialen hebben bezorgd voor de Sticordibank. De komende tijd zal ik deze zeker allemaal publiceren. Nog eventjes geduld dus.

Intussen is er een nieuw decreet op de leerlingenbegeleiding in de maak. En werd er een nieuw leerplan aangekondigd. Ik volg ze beiden op mijn eigen kritische manier op. Ik hoop alvast dat ze de leerkrachten en begeleiders op de werkvloer de nodige houvast zullen geven om de vereisten van het M-decreet op een goede en doelgerichte manier waar te maken. De leerkrachten op de werkvloer zijn immers niet gediend met vage filosofische concepten zonder duidelijke inhoudelijke en didactische leerlijnen. En de begeleiders hebben nood aan duidelijke richtlijnen om de leerlingenbegeleiding vanuit de verschillende begeleidingshoeken (pedagogische begeleiding, Centra voor leerlingenbegeleiding, ...) op een transparante en doelgerichte manier gecoördineerd waar te maken. En als er een afbakening van de taken komt, moet men er dan ook willen en kunnen over waken dat de verschillende opdrachten achter de schermen toch niet samenvallen of onderling uitbesteed worden. Gelukkig beschik ik over een groot netwerk waardoor ik een en ander voor jullie al heel vroeg kan opvolgen. Wat we nodig hebben zijn geen *flashy* en pseudo-creatieve blikvangers, wel oerdegelijke inhoudelijke en didactische concepten en realiseerbare principes voor de leerlingenbegeleiding. Soms – en dat is inderdaad een eufemisme – heb ik het gevoel dat de basis en de top totaal van elkaar vervreemd zijn. Maar goed, wie ben ik?

Een andere bezorgdheid die ik heb, heeft te maken met een uitspraak die ik steeds vaker hoor, namelijk dat het M-decreet alle etikettering – lees ook: diagnoses – overbodig heeft gemaakt. Dit is een volledig verkeerd standpunt: hiermee gooit men het kind, het badwater én het bad weg. In essentie zegt het M-decreet enkel dat elke leerling recht heeft op de aanpassingen die hij nodig heeft, ook al is er geen diagnose, is er geen etiket. Dat neemt niet weg dat die diagnoses en etiketten in enkele fasen van het M-decreet tot nader order nog steeds het toegangsticket zijn tot bepaalde zorgvormen. Bovendien hebben deze diagnoses en etiketten voor ouders en kinderen, maar ook voor professionelen een bijkomende waarde in de zin van een erkenning, geruststelling, deculpabilisering, richtinggeving en dergelijke meer.

Tot slot stel ik me meer en meer de vraag of de lerarenopleiding al voldoende is afgestemd op de eisen die het M-decreet aan de leraren oplegt. Maar daarover in een volgende nieuwsbrief meer.

In dit nummer van de nieuwsbrief wil ik in het bijzonder stilstaan bij het fenomeen van de spraak- en taalstoornissen. Ik doe dit aan de hand van de bespreking van een tweetal boeken waarvan ik vind dat ze niet aan de aandacht mogen ontsnappen. Ik doe dit omdat ik gemerkt heb dat de spraak- en taalstoornissen de afgelopen jaren meer en meer ook in de scholen hun plaats opeisen. De nood aan goed psycho-educatief en ander begeleidingsmateriaal is immers veel groter geworden dan vroeger. Het werk van de Nederlandse Jet Isarin is daar een voorbeeld van. Een goede reden om het hier onder jullie aandacht te brengen. Daarnaast wil ik nogmaals een pleidooi houden voor een goed en systematisch woordenschatonderwijs dat start in de kleuterschool en actief doorloopt doorheen alle jaren van het lager onderwijs. Dit doe ik alweer aan de hand van de bespreking van een boek dat heel concrete strategieën en werkvormen aanbiedt

die hun waarde al bewezen hebben en zich richten op de school- en de aan de leefwereld van het kind gerelateerde woordenschat.

We doen verder als altijd.

Lieven

Boek in de kijker: **Spraaktaal**¹

Een uitzonderlijk goed psycho-educatief naslagwerk voor jongeren met een taalstoornis, hun ouders en de hun omringende beroepsmensen, dat is wel het minste dat ik over het boek *Spraaktaal* van Jet Isarin kan neerpennen. Ik kan nog wel een paar andere predicaten bedenken, maar dit lijkt mij veruit het beste. Dergelijke laagdrempelige werken die het informatieve en psycho-educatieve daarenboven zo goed – bijna perfect – integreren, zijn een zeldzaamheid. De ondertitel is heel terecht: het boek is een gids geworden. Maar dan wel een gids in de ruimste zin van het woord: die van wegbereider, begeleider, toelichter, soelaasbieder en mediërende. Zonder betutteling wel te verstaan. Kortom, dit boek heeft een diepe indruk op mij gemaakt.

Dat Jet Isarin vertrouwd is met de leefwereld met de jongeren waarvoor ze schrijft, merk je aan alles in dit boek: ze spreekt de jongeren persoonlijk aan in een zeer toegankelijke taal, de layout oogt jong en is duidelijk en aantrekkelijk. De opdrachten op de verschillende werkbladen doorheen het boek doen alles bij de jongere zeer concreet binnenkomen. Ook goed om weten is dat de tekst van het boek voor publicatie voorgelegd is aan jongeren met een taalstoornis, ouders en beroepsmensen wiens commentaren in het boek verwerkt zijn. Voor alle duidelijkheid: de auteur bedoelt met taalstoornis ernstige spraak- en taalmoelijkheden of ontwikkelingsdysfasie.

Voor mij valt dit boek uiteen in twee delen. Het eerste deel, dat bestaat uit de hoofdstukken 1 tot en met 4, gaat dieper in op de aard en het ontstaan van een taalstoornis en bekijkt heel grondig en met heel veel concrete voorbeelden op welke manier deze taalstoornis zich laat zien tijdens de kindertijd en de puberteit. Aan de hand van verschillende werkbladen reflecteren de jongeren over hun eigen situatie en gaan ze op zoek naar persoonlijke antwoorden op de gestelde vragen. Hierdoor krijgen ze inzicht in de eigen problematiek. In het tweede deel van het boek gaat men op zoek naar de impact van de taalstoornis op het eigen leven. Hierin staan drie thema's centraal: vrienden, lotgenoten en bondgenoten, het voortgezet onderwijs en het vinden van werk. De problemen worden niet uit de weg gegaan maar wel op een constructieve en persoonlijke manier aangebracht.

Doorheen het boek loopt er een rode draad van verschillende jongeren die hun persoonlijke verhaal brengen. Zij maken op essentiële plaatsen in het boek de voorgestelde inhoud zeer herkenbaar. Het boek eindigt met een verklarende woordenlijst en een overzicht van handige websites. Het hoeft waarschijnlijk geen betoog dat dit boek niet alleen voor de jongere met een taalstoornis, maar ook voor ouders, leerkrachten en andere beroepsmensen die met deze problematiek te maken krijgen verplichte literatuur is.

Boek in de kijker: **Spraaktaal Kids. Mijn denk-, doe- en praatmap**²

Toen Jet Isarin in 2014 met haar boek *Spraaktaal*, gids voor jongeren met een taalstoornis de Gehandicaptenzorgprijs van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland won, besloot ze met deze prijs het programma *Spraaktaal Kids* uit te werken. Ook dit programma werd voor uitgave voorgelegd aan professionals en uitgetest bij kinderen. Aan deze uitgave, die uit drie ringmappen bestaat, geef ik met plezier het predicaat 'meesterlijk' mee. Waarom dit programma zo anders (en toch hetzelfde) is als dat van de jongeren? Ik laat Jet zelf aan het woord:

Spraaktaal Kids is heel anders dan Spraaktaal voor jongeren. Spraaktaal begon en eindigde met TOS; wat het is, hoe het voelt, welke gevolgen het kan hebben en hoe je ermee kunt omgaan. Dat is waar de jongeren

¹ ISARIN, J. *Spraaktaal. Gids voor jongeren met een taalstoornis*, Kentalis|Acco, Sint-Michielsgestel|Leuven & Den Haag, 2013, 176 blz.

² ISARIN, J., *Spraaktaal Kids. Mijn denk-, doe- en praatmap*, Kentalis|Pica, Sint-Michielsgestel|Huizen, 2015, 3 ringmappen.

behoefte aan hadden, dat is wat ze wilden. Geen poespas, maar recht op het doel af: informatie, psycho-educatie, herkenning en erkenning.

Kinderen van vier – of zes of tien – zitten niet te wachten op zo'n boek. Voordat je met de kinderen gaat praten over TOS, een stoornis die maakt dat kinderen moeite hebben met taal en communicatie, wil je met ze praten over wie ze zijn, wat ze kunnen, willen, voelen, vinden. Eerst wil je ze taal aanreiken voor het denken en praten over zichzelf, hun lijf, de kleine en wat grotere wereld waarin ze leven, over tijd, verandering, overeenkomsten en verschillen, talenten en verlangens. Eerst wil je de communicatie verbeteren doe door wederzijds onbegrip wordt belemmerd of is vastgelopen. Voordat een kind kan – en wil! – praten en denken over wat het heeft, moet het weten wie het is en wie er om hem of haar geven. Zelfkennis gaat noodzakelijk vooraf aan kennis over de beperking die je hebt, want zelfkennis is zoveel meer dan kennis over dat ene moeilijke stukje van jou. Zelfkennis gaat over wie je bent in jouw kleine en grotere wereld. Het is kennis die kinderen niet in hun eentje kunnen ontwikkelen. Ze hebben er de communicatie met anderen voor nodig.

Daarmee heb je zowel het doel als het opzet van het volledige programma gehad. Omdat er bij kinderen van de basisschool heel wat onderlinge verschillen zijn, is het programma opgesplitst naar drie leeftijdscategorieën:

- tot 7 jaar;
- 7 tot 10 jaar;
- 10 tot 14 jaar;

Voor elke leeftijdscategorie komen dezelfde thema's aan bod:

- Ik (Denken en praten over wie het kind is, betekent werken aan het vergoten van de zelfkennis en het zelfvertrouwen);
- Mijn lijf (Denken en praten over het eigen lichaam betekent ook: praten over verandering, groei en grenzen);
- Ik in mijn wereld (Denken en praten over de anderen die in het leven van het kind belangrijk zijn, geeft het kind zicht op de relaties die het heeft met anderen en op de verschillen tussen die relaties);
- Mijn tijd (Denken en praten over tijd geeft het kind greep op de structuur van de dagen en de weken en creëert ruimte voor het nadenken over wat moet, wat mag en waarover er te onderhandelen valt);
- Taal (Denken en praten over taal geeft inzicht in het moeilijke en makkelijke, leuke en minder leuke kanten van taal);
- Spraaktaal (Denken en praten over spraak, taal en taalontwikkelingsstoornissen helpt kinderen en de volwassenen met wie zij leven zicht te krijgen op dat wat moeilijk is en dat wat kan helpen om ermee om te gaan. Kind en volwassene merken samen dat een communicatieprobleem altijd een gezamenlijk probleem is);
- Als ik later groot ben (Denken en praten over de toekomst geeft taal aan dromen, wensen en verlangens en aan de weg van nu en straks. Op weg naar de toekomst is er groei, ontwikkeling en leren);
- Ik in het kort (Samenvatting in beeld en met weinig woorden over wie het kind is).

In het kort komt het dus hierop neer: je kunt pas echt aan psycho-educatie doen als je het kind daar eerst de juiste taal voor aangeleerd hebt.

Ieder map bestaat dus uit dezelfde delen die de leerling samen met een volwassene (ouder, leerkracht, therapeut, ...) doorwerkt. Aan de hand van voor de leeftijd van het kind aangepaste opdrachten en vragen worden er zowel inzichten als woordenschat bijgebracht. Tegelijkertijd wordt er gereflecteerd in functie van de belevingswereld van het kind. Dat doorheen de verschillende leeftijdscategorieën de inhoud van iedere module complexer wordt, zal niemand verwonderen. Belangrijk om weten blijft dat men, doordat men samen praat om tot een taal te komen, tegelijk ook werkt aan het sociaal-emotionele welzijn van het kind.

In de handleiding voor de volwassen begeleider staat heel duidelijk uitgeschreven hoe hij kan (moet) faciliteren en hoe hij zich kan (moet) oriënteren op de specifieke problematiek van het kind dat hij wil begeleiden.

In de marge van deze bespreking wil ik toch kwijt dat dit programma voor mij heeft bevestigd waarom de psycho-educatie bij andere problemen vaak mislukt: namelijk door het gebrek aan een gemeenschappelijke taal en het te eng focussen op de problematiek alleen.

Een pracht van een programma!

Boek in de kijker: Ik leer een woord. Woordenschatspel-, leer- en voorleesboek voor jonge kinderen¹

Een goede woordenschat is een heel belangrijke voorwaarde om het op school goed te kunnen doen. Kinderen die om een bepaalde reden met een beperkte woordenschat aan de onderwijsstartlijn komen, krijgen vaak heel snel problemen bij het leren lezen en later eveneens bij het begrijpend lezen. Marja Borgers heeft dit fenomeen zeer goed beschreven in de inleiding van dit boek:

Veel kinderen hebben te maken met een taalachterstand. Deze achterstand kan verschillende oorzaken hebben, waaronder een (taal)ontwikkelingsstoornis, meer-taligheid of een gebrekkig taalaanbod uit de omgeving. Een taalachterstand kan zich manifesteren in diverse domeinen van de taal, zoals in de ontwikkeling van klanken, woorden en zinnen. Vaak is er bij taalachterstand sprake van een woordenschat-achterstand oftewel een (te) kleine woordenschat in relatie tot de leeftijd van de kinderen. Een te kleine woordenschat leidt tot een beperkt taalbegrip en brengt het risico met zich mee dat kinderen ook een achterstand ontwikkelen in het lezen, met alle gevolgen van dien. Het is daarom zinvol om de woordenschat bij kinderen te vergroten.

Daarbij komt nog het feit dat het hier niet gaat over om het even welke woordenschat, maar wel over een goede basis- en schooltaalwoordenschat. De introductie van de nieuwe AVI-procedure, en meer bepaald één onderdeel daarvan (de Cito-toets Leestechiek), heeft mij geleerd dat veel kinderen juist over die woordenschat struikelen. Het is volgens mij dan ook belangrijk – en dit zeg ik niet voor het eerst – dat we in de kleuterjaren het occasionele en vaak willekeurige woordenschatonderwijs vervangen door een systematisch ingepland onderwijs gericht op die basis- en schoolwoorden-schat. Ook in het kader van de kansenbevordering is dit essentieel.

Het boek van Marja Borgers komt hier volledig aan tegemoet en kan gebruikt worden door ouders, leerkrachten en professionele begeleiders. Ook al heeft het niet de pretentie om alle woorden aan te brengen die een kind moet beheersen in het eerste leerjaar, geeft het alvast een sterke aanzet om de betekenis van woorden achterna te gaan. Hiervoor zijn ook de werkvormen uit het boek zorgvuldig gekozen: ze zijn allemaal gebaseerd op deskundige inzichten in verband met de manier waarop men het beste de betekenis van woorden aanleert. Bovendien krijgt de gebruiker duidelijk uitgelegd wat de uitgangspunten zijn bij dit boek en hoe hij bijgevolg met de woorden uit dit boek aan de slag moet. De woorden in dit boek zijn georganiseerd rond een zestigtal zinvolle thema's. Een willekeurige greep uit deze thema's geeft ons bijvoorbeeld: *Het lichaam en de zintuigen, Op reis, Praten en vertellen, Op avontuur in de natuur, Stilzitten is moeilijk, Lezen en schrijven en Klusjes rond het huis.*

Ik mag zeker niet vergeten te vermelden dat het boek een zeer kindvriendelijke uitstraling heeft dankzij de kleurrijke afbeeldingen en grafische voorstellingen die allemaal in dienst staan van het ultieme doel: de woordenschat van kinderen vergroten. Het is dan ook heel belangrijk dat de gebruiker de rubriek *Inhoud van dit boek* op bladzijde 9 zeer grondig leest.

Ik zou wensen dat men dit boek tot verplichte literatuur maakt voor elke kleuterleerkracht en elke leerkracht van het eerste leerjaar (voor Nederland: groepen 1 tot en met 3) en de ouders begeleidt bij het gebruik ervan. Een van de zinvolste boeken die ik de afgelopen tijd in verband met woordenschatonderwijs onder handen kreeg.

¹ BORGERS, M., *Ik leer een woord. Woordenschatspel-, leer- en voorleesboek voor jonge kinderen*, Garant, Antwerpen|Apeldoorn, 2015, 136 blz.